

Dokumenttyp Strategi	Ansvarig verksamhet Folkhälso- och samhällsmedicinska enheten	Version 1.0	Antal sidor 17
Dokumentägare Gunilla Andersson	Fastställare Landstingsstyrelsen	Giltig fr.o.m. 2015-09-22	Giltig t.o.m. 2020-12-31

Landstingets folkhälsostrategi 2015–2020 En god och jämlik hälsa i hela befolkningen

Gäller för: Landstinget i Värmland

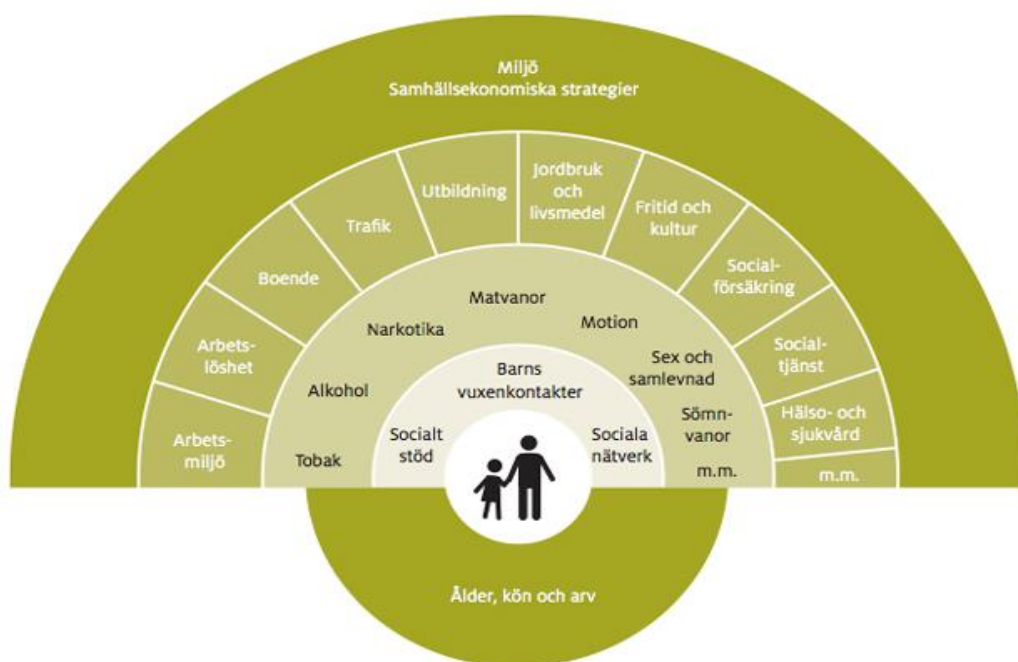
Innehållsförteckning

Inledning	2
Landstingets övergripande kvalitetsarbete	3
Organisatoriska och grundläggande förutsättningar för ett framgångsrikt folkhälsoarbete	4
Bakgrund	6
Syfte	6
Övergripande mål	6
Vision	6
Prioriterade insatsområden	7
Barn och ungas hälsa	8
Levnadsvanor bland vuxna	9
Psykisk hälsa bland vuxna.....	10
Strategiska arbetsområden	11
Landstinget mäter, analyserar och bedömer	11
Landstinget verkar för en samverkan	11
Landstinget implementerar	11
Landstinget skapar engagemang	11
Landstinget ger barn och unga en bra start i livet	11
Genomförande och uppföljning	12
Rambudget hälsofrämjande insatser	12
Bilaga 1	13
Fördjupning folkhälsa	13

Inledning

En god hälsa i befolkningen är en grund för positiv utveckling och tillväxt i länet, likväl som tillväxt och utveckling gynnar hälsan. En god folkhälsa är ett av de övergripande målen för Landstinget i Värmland och verksamhetsidén är att ”med kunskap, kvalitet och känsla främja hälsa, livskvalitet och hållbar utveckling i länet, förebygga ohälsa och utifrån befolkningens behov tillhandahålla en god och säker vård för alla”.

Folkhälsan i Värmland har utvecklats positivt som helhet, men det finns tydliga skillnader i hälsa mellan olika grupper. Ojämlighet i hälsa påverkas till stor del av förhållandena i samhället vi lever i.

Hälsans bestämningssfaktorer

För att minska skillnaderna i hälsa är insatserna i ett hälsofrämjande arbete inriktade på orsakerna till hälsa, hälsans bestämningssfaktorer. Dessa faktorer är uppdelade i olika nivåer som sinsemellan påverkar varandra. De yttersta nivåerna med strukturella faktorer och livsvillkor ses som bakomliggande orsaksfaktorer och påverkar människors förutsättningar i livet. Det innebär att livsvillkoren påverkar vilka levnadsvanor vi har, som i sin tur påverkar vilka sjukdomar vi riskerar att utveckla.

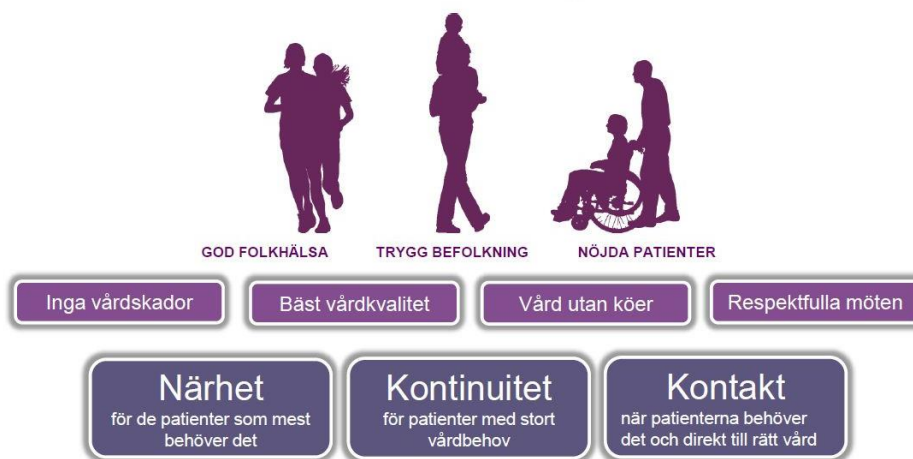
Genom politiska ställningstaganden skapas samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i befolkningen.

Landstingets övergripande kvalitetsarbete

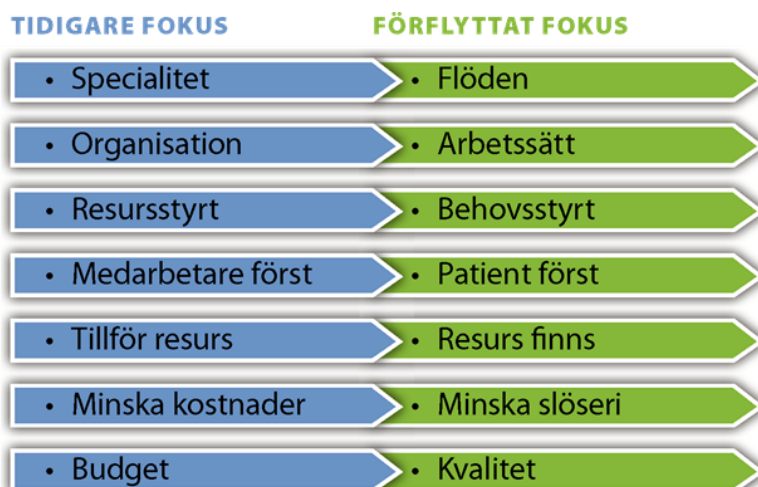
Landstingets folkhälsoarbete riktar sig mot två målgrupper, alla i länet – *befolkningen* och den enskilde *patienten*.

Ett hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande förhållningssätt ska genomsyra den värmländska hälso- och sjukvården och insatser ska bidra till en bättre hälsa, förbättrad funktionsförmåga, större välbefinnande och högre hälsorelaterad livskvalitet.

Landstinget har identifierat tre övergripande effektmål: god folkhälsa, trygg befolkning och nöjda patienter samt fyra kvalitetsmål för hälso- och sjukvården: inga vårdskador, bäst vårdkvalitet, vård utan köer och respektfulla möten. För att nå de övergripande effektmålen krävs samverkan med andra aktörer. Folkhälsostrategin tillsammans med de fyra kvalitetsmålen för hälso- och sjukvården bidrar till god folkhälsa, trygg befolkning och nöjda patienter. Samverkan är en förutsättning i både patientinriktade och befolkningsinriktade insatser.

Förflyttat fokus är en strategi som ska bidra till ett förnyat arbetssätt.

Ett hållbart och långsiktigt folkhälsoarbete kräver integrering av folkhälsoperspektivet i landstingets ordinarie arbete och styr- och ledningsprocessen. Folkhälsostrategin bidrar till landstingets förflyttade fokus bland annat genom:

- Flöden och arbetssätt – ökad tydlighet av landstingets folkhälsoupdrag främjar samverkan både internt inom landstinget och externt med andra aktörer
- Behovsstyr – folkhälsostrategin utgår från befolkningens behov
- Arbetssätt och resurs – folkhälso- och samhällsmedicinska enheten utgör stöd för folkhälsofrågor för hela organisationen
- Kvalitet – roller i folkhälsoarbetet tydliggörs och återkommande uppföljning av pågående insatser genomförs
- Patienten först - ett hälsofrämjande förhållningssätt stödjer målet med ett respektfullt möte, intentionen i den nya patientlagen och därmed också det fokus som landstinget har på kvalitet och patientsäkerhet.

Organisatoriska och grundläggande förutsättningar för ett framgångsrikt folkhälsoarbete

Inom folkhälsoområdet finns en rad inriktningsdokument på olika nivåer att förhålla sig till, exempelvis Europas folkhälsostrategi, nationella folkhälsomål, *Gör jämlikt - gör skillnad!* och Värmlandsstrategin. Dessa beskrivs längre fram i strategin. Specifika inriktningsdokument som gäller för Värmland presenteras vid respektive utmaning.

För att folkhälsoarbetet ska kunna fungera effektivt bör det utmärkas av följande

1. *Ett tvärsektorielt samarbete och samverkan*

Det tvärsektoriellet samarbetet är viktigt för en sektorsövergripande kunskapsutveckling och planering av olika folkhälsoinsatser och åtgärder. Ett samarbete innebär att olika aktörer och aktiviteter arbetar tillsammans mot gemensamma mål

2. *Långsiktighet*

Det finns tre huvudsakliga skäl som talar för ett långsiktigt folkhälsoarbete:

- Folkhälsoarbete handlar om att uppnå strukturella förändringar och beteendeförändringar vilket tar lång tid.
- Insatser som görs idag ger ofta inte någon vinst förrän många år senare och vinsterna visar sig då i form av en långsiktig minskning av kostnader i stället för en intäkt.
- Folkhälsoarbete måste vara politiskt förankrat och ses som en framtida investering i allt budgetarbete.

Sammantaget behöver dessa faktorer konkretiseras till mål, strategier och åtgärder för att kunna införlivas i folkhälsoarbetet

3. *Professionell folkhälsovetarkompetens*

innefattar bland annat:

- kompetens inom området epidemiologisk bevakning
- evidensbaserade metoder inom hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser
- övergripande strategiskt arbete
- tvärssektoriell samverkan
- kunskap om långsiktiga insatsers samband mellan hälsans bestämningsfaktorer, hälsoutfall och relaterade kostnader

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har tillsammans med några kommuner, landsting och regioner tagit fram rapporten *Gör jämlikt – gör skillnad! Samling för social hållbarhet* (SKL 2013).¹ En av utgångspunkterna är att individen bär ansvar för sin hälsa, men samhället ska ge förutsättningarna för individen att kunna ta det ansvaret. I rapporten presenteras fem rekommendationer och 23 åtgärder som bidrar till stärkt social hållbarhet och minskade skillnader i hälsa. Landstinget i Värmland har anslutit sig till arbetet med de fem rekommendationerna.

1. Integrera jämlikhet i hälsa i all politik och i ordinarie styrning och ledning.
2. Mät och analysera problemet och bedöm effekterna av olika åtgärder
3. Ge alla barn en bra start i livet
4. Ge alla förutsättningar till egen försörjning
5. Skapa hälsofrämjande och hållbara miljöer och samhällen

---

¹ Med inspiration från *Closing the Gap in a Generation (WHO 2008)* har *Gör jämlikt - gör skillnad!* författats.

Bakgrund

I slutet av 2013 fick folkhälso- och samhällsmedicinska enheten uppdraget att under 2014 ta fram en strategi för landstingets folkhälsoarbete. Landstingets folkhälsostrategi ska tydliggöra landstingets folkhälsouppdrag för att uppnå en god och jämlik hälsa för befolkning och patienter.

Syfte

Strategin ska;

- Tydliggöra landstingets folkhälsoinsatser genom de prioriterade områdena
  - barn och ungas hälsa
  - levnadsvanor bland vuxna
  - psykisk hälsa bland vuxna

- Förbättra ledning och styrning av folkhälsouppdraget genom strategiska arbetsområden och tydlighet i uppdrag, roller, insatser och ansvar

- Möjliggöra återkommande uppföljning av kärnindikatorer inom de prioriterade insatsområdena

Övergripande mål

Landstinget ska främja hälsa, livskvalitet och hållbar utveckling i länet utifrån befolkningens behov.

Vision

En god och jämlik hälsa i hela befolkningen

Prioriterade insatsområden

Under strategiperioden 2015–2020 avser landstinget att arbeta med de prioriterade insatsområdena:

- barn och ungas hälsa
- levnadsvanor bland vuxna
- psykisk hälsa bland vuxna

Dessa har identifierats genom analyser av befolkningsdata, genomförda dialogkonferenser och workshops samt en bedömning av inom vilka områden landstinget har störst möjlighet att bidra till en god och jämlik hälsa, Delmålen för strategiperioden ska ligga till grund för verksamhetsplaner och insatser som genomförs av landstingets verksamheter och/eller i samverkan med andra aktörer.

Vision
God och jämlik hälsa i hela befolkningen

Övergripande mål
Landstinget ska främja hälsa, livskvalitet och hållbar utveckling i länet utifrån länsinvånarnas behov

Prioriterade områden		
Barn och ungas hälsa	Vuxnas levnadsvanor	Vuxnas psykiska hälsa
Delmål	Delmål	Delmål
Färre med övervikt och fetma Fler med psykisk hälsa Fler ska avstå från ANDT-bruk Fler har kunskap om barnets rättigheter Färre utsätts för hälsorisker i sin närmiljö	Färre tobaksbrukare Färre med riskbruk för alkohol Färre med övervikt och fetma Fler har säkrare sex Fler har säkrare solvanor Fler är fysiskt aktiva	Fler upplever psykiskt välbefinnande Färre antal självmord och självmordsförsök Tryggare och mer stimulerande fysisk och social livsmiljö

Målgrupper	
Befolkning	Patienter

Aktiviteter
Aktiviteter mot respektive målgrupp definieras av staber, divisioner och verksamheter i respektive verksamhetsplaner. Aktiviteter redovisas och följs upp i tertial och årsrapporter

Barn och ungas hälsa

Förhållanden i barndomen har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan under hela livet. Genom insatser och stöd som gynnar trygga och goda uppväxtvillkor kan barns och ungas hälsa främjas. Barns och ungas hälsa i ett folkhälsoperspektiv innebär att barns behov ska tillgodoses. Att verka för förbättrad psykisk hälsa, genom insatser för att minska ungas användning av alkohol, narkotika, och tobak samt att verka för färre unga med övervikt är olika sätt att förbättra barn och ungas hälsa. Att samtidigt öka kunskapen om barnets egna rättigheter är ett sätt att förbättra barns och ungas hälsa.

En hög andel barn och unga i Värmland har övervikt. En hög andel unga har psykisk ohälsa. Alkohol, narkotika, doping och tobaksbruk bland barn och unga är skadligt för hälsan. Nationella kartläggningar visar att barn och unga inte känner till sina rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

Utmaning	Delmål	Målgrupp	Kärnindikator	Styrdokument
Cirka 25 % av barn och unga är överviktiga	Färre med övervikt och fetma	Befolkning	Andel med övervikt och fetma (ISO-BMI)	Strategidokument för att förebygga övervikt samt främja goda matvanor och fysisk aktivitet hos barn och ungdomar i Värmland 2012-2016
		Patienter		
En hög andel unga med psykisk ohälsa	Fler med god psykisk hälsa	Befolkning	Index psykisk hälsa (ELSA data)	
		Patienter		
ANDT bruk bland unga	Fler unga ska avstå från ANDT bruk	Befolkning	Daglig rökning Berusning av alkohol Narkotika bruk	Strategi ANDT-förebyggande arbete i Värmland 2012-2015
		Patienter		
Stärka barnets rättigheter i Värmland. Öka integreringen av barnperspektiv och barnrättsperspektiv för jämlik hälsa bland barn och unga.	Barn och unga i Värmland ska ha kunskap om FN:s konvention om barnets rättigheter.	Befolkning	Barns och ungas kunskap om barnets rättigheter	FN:s konvention om barnets rättigheter, handlingsplan för Landstinget i Värmland 2014-2020 Nationell strategi för att stärka barnets rättigheter.
		Patienter		

Levnadsvanor bland vuxna

Människors livsvillkor, levnadsvanor och hälsa hänger ihop och påverkas av varandra. Med hälsosamma levnadsvanor menas bland annat en fysiskt aktiv livsstil, hälsosamma matvanor och solvanor, god sexuell hälsa, att avstå från tobak, narkotika och doping, samt ansvarsfull hantering av alkohol och spel.

Tobaksbruk, riskbruk av alkohol, otillräcklig fysisk aktivitet och ohälsosamma matvanor ligger bakom 20 procent av den samlade sjukdomsörskan. Trenden för antalet nya fall av hudcancer fortsätter att öka såväl i Värmland som nationellt. Under perioden 2000–2012 har antalet nya fall av malignt melanom fördubblats i Värmland, från 54 till 106 personer.

Sedan 1997 har antalet fall av klamydia ökat i Sverige, trenden ser likadan ut i Värmland.

Utmaning	Delmål	Målgrupp	Kärnindikator	Styrdokument
Cirka 10 % av den vuxna befolkningen röker dagligen	Minskat tobaksbruk	Befolkning	Andel daglig rökare i befolkningen	Socialstyrelsens nationella riktlinje för sjukdomsförebyggande metoder
		Patienter		
Nästan 20 % av den vuxna befolkningen har riskbruk av alkohol	Färre med riskbruk av alkohol	Befolkning	Andel med riskbruk av alkohol i befolkningen	
		Patienter		
60 % av befolkningen har övervikt eller fetma	Färre med övervikt och fetma	Befolkning	Andel med BMI större än 25 i befolkningen	HIV/STI-förebyggande arbete i Värmland. Strategidokument 2010-2014.
		Patienter		
Osäkert sex bidrar bland annat till klamydia infektioner och oönskade graviditeter. Värmland har fler fall av klamydia och högre antal aborter än genomsnittet i riket.	Fler har säkrare sex	Befolkning	Incidensen av klamydiainfektion	
		Patienter		
Ett ökat antal fall av malignt melanom i Värmland	Fler har säkra solvanor	Befolkning	Incidensen av malignt melanom	
		Patienter		

Psykisk hälsa bland vuxna

Det psykiska välbefinnandet påverkas av en rad olika faktorer som individens förmåga att hantera stress, arbetslöshet, olika former av utsatthet, sociala relationer eller förmåga att upprätthålla goda levnadsvanor. God psykisk hälsa är en förutsättning för ett fungerande vardagsliv, god livskvalitet och balans i livet. Psykisk hälsa, livsvillkor och levnadsvanor påverkas ömsesidigt av varandra.

Nedsatt psykiskt välbefinnande är ett omfattande folkhälsoproblem och flera undersökningar visar på kraftiga ökningar under 1990-talet bland unga. Ökningen har avstannat men är fortfarande på en hög nivå. En tredjedel av unga kvinnor och 20 procent av unga män i Värmland har nedsatt psykiskt välbefinnande. Nedsatt psykiskt välbefinnande är ett mått som fångar alltifrån vardagsproblem med symptom som trötthet, stress, huvudvärk och sömnproblem till vårdkrävande psykisk problematik.

Utmaning	Delmål	Målgrupp	Kärnindikator	Styrdokument
En hög andel av befolkningen, främst i åldern 18-34 år, har nedsatt psykiskt välbefinnande.	Fler med god psykisk hälsa	Befolkning	Andel med nedsatt psykiskt välbefinnande (GHQ12)	
		Patienter		
Antalet självmordsförsök och självmord är högre än i riket.	Färre antal självmordsförsök och självmord	Befolkning	Antal självmord per 100 000/personer	
		Patienter		
			Antal självmordsförsök	

Strategiska arbetsområden

Politiska ställningstaganden för en god och jämlik hälsa ger landstingets folkhälsoarbete förutsättningar för att utgå från strukturer, verktyg och arbetssätt. Arbetet ska integreras i landstingets verksamheter. De strategiska arbetsområdena är:

Landstinget mäter, analyserar och bedömer effekterna av de åtgärder som vidtas genom:

- tillgänglighet till befolkningsdata i allmänhet och barnhälsodata i synnerhet
- att hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande åtgärder följs upp

Landstinget verkar för en samverkan inom organisationen, lokalt, regionalt och nationellt genom att:

- delta i och samordna nätverk
- teckna och följa avtal och överenskommelser
- synliggöra betydelsen av hälsofrämjande och hållbara miljöer
- upparbeta väl kända och systematiska kontakter inom folkhälsoområdet med kommunerna
- fortsätta utveckla samarbetet med kommunerna

Landstinget implementerar aktuella nationella strategier och riktlinjer inom folkhälsoområdet genom att:

- åtgärder initieras för att motverka sjukdom och främja hälsa
- hälso- och sjukvården genomsyras av ett hälsofrämjande arbete
- det hälsofrämjande arbetet har som mål att patienten ska återfå - eller behålla - bästa möjliga hälsa

Landstinget skapar engagemang för hälsa på den politiska dagordningen genom att:

- integrera förutsättningar för god och jämlik hälsa i alla politiska beslut och i ordinarie styrning och ledning
- bidra med goda beslutsunderlag baserade på folkhälsodata och folkhälsoekonomiska beräkningar
- organisera för hållbar ledning och styrning
- säkra kunskapsnivån i organisationen om folkhälsa, mänskliga rättigheter, värdegrund, normmedvetet och hälsofrämjande förhållningssätt

Landstinget ger barn och unga en bra start i livet genom att:

- barnperspektivet och barnrättsperspektivet integreras i landstingets verksamheter

Landstinget verkar för en hälsofrämjande livsmiljö genom att:

- verka för minskad användning av riskfyllda eller potentiellt hälsoskadliga ämnen i människors närmiljö
- i planer, samråd och yttranden verka för en fysisk samhällsplanering som främjar god folkhälsa
- verka för minskning av miljömässiga ohälsosfaktorer såsom buller och luftföroreningar

Genomförande och uppföljning

Landstingets folkhälsoarbete baseras på evidensbaserade metoder och/eller beprövad erfarenhet. Folkhälsoarbete handlar om förändringar på strukturell nivå samt beteendeförändringar på individnivå vilket tar lång tid. Strategin ligger som en del av grunden för landstingets flerårsplan och blir ett stöd för landstinget i planering, arbetssätt och uppföljning. Arbetet integreras därmed i landstingets verksamheter.

Hälsans bestämningsfaktorer mäts genom en eller flera indikatorer som finns beskrivet som kärnindikator i tabellerna ovan. Indikatorer är oftast kvantitativa mått som syftar till att mäta utvecklingen av och sambanden mellan olika bestämningsfaktorer och deras effekt på hälsa. Folkhälsoarbetet följs kontinuerligt genom landstingets delårsrapporter och årsredovisningar. Uppföljning av kärnindikator genomförs på landstingsövergripande nivå.

Rambudget hälsofrämjande insatser

Den rambudget för hälsofrämjande insatser som beslutas om i landstingets årliga budget ska fördelas i enlighet med denna strategi. Insatserna ska följas upp regelbundet via landstingets årsredovisningar.

Utarbetad av: Folkhälso- och samhällsmedicinska enheten

Bilaga 1

Fördjupning folkhälsa

Landstinget i Värmland är en av flera viktiga aktörer som verkar för en god och jämlik hälsa i den värmländska befolkningen. God livskvalitet för alla lyfts, både i landstingets vision och i Värmlandsstrategin, det regionala utvecklingsprogrammet för perioden 2014-2020, som ett av fyra särskilt viktiga områden för Värmlands utveckling.

En god folkhälsa för hållbar utveckling

En positiv utveckling av befolkningens hälsa är centralt för en hållbar utveckling i länet. Hälsöfrämjande och förebyggande insatser har en positiv inverkan på människors hälsa samtidigt som de påverkar samhällsekonomi, miljö och klimat, trygghet och social sammanhållning. Människors hälsa påverkas av många olika omständigheter, allt från individuella faktorer och levnadsvanor till livsvillkor och övergripande samhälls- och miljöfaktorer. Folkhälsoinsatser behövs därför på olika nivåer och i flera delar av samhället. Genom politiska ställningstaganden skapas förutsättningar och möjligheter för en positiv hälsoutveckling i befolkningen.

Det nationella folkhälsomålet och hälsans bestämningsfaktorer

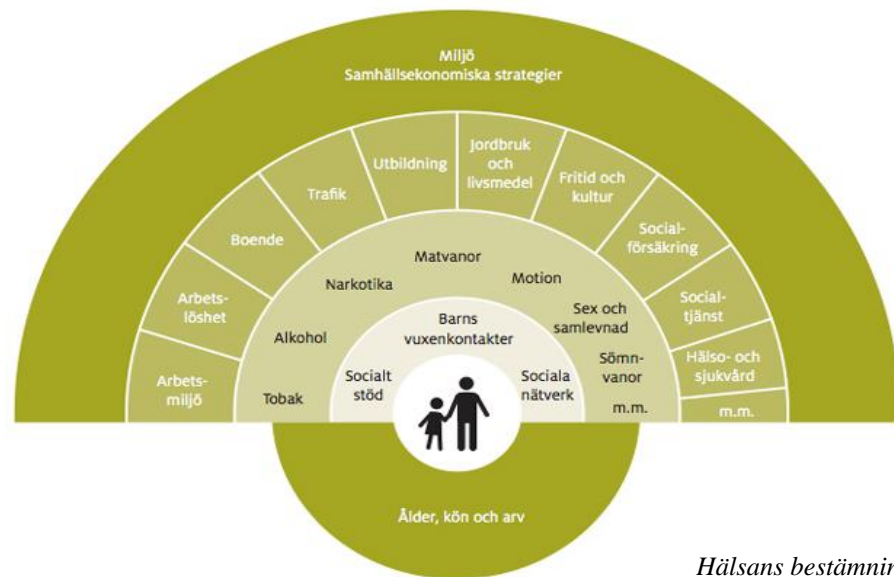
Det nationella folkhälsomålet ”Att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen” är utgångspunkten för det svenska folkhälsoarbetet. Utifrån huvudmålet har elva tillhörande målområden formulerats för att skapa förutsättningar för hälsa och trygghet samt påverka människors levnadsvanor. Genom en samlad målstruktur syftar målområdena till underlätta arbetet med att uppnå huvudmålet.

1. Delaktighet och inflytande i samhället
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar
3. Barn och ungas uppväxtvillkor
4. Hälsa i arbetslivet
5. Miljöer och produkter
6. Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård
7. Skydd mot smittspridning
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa
9. Fysisk aktivitet
10. Matvanor och livsmedel
11. Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel

Folkhälsoarbete är ett planerat, systematiskt och målinriktat arbete för att förebygga sjukdom och/eller främja en god och jämlik hälsa. Arbetet kan ske på individ-, grupp- eller befolkningsnivå. Samverkan är prioriterad på alla nivåer: inom EU, nationellt, regionalt och lokalt.

Landstingets uppdrag gäller insatser för både befolkning och patienter.

Olika slags bestämningsfaktorer, exempelvis biologiska faktorer, relationer, levnadsvanor, livsvillkor och samhällsfaktorer, påverkar människors hälsa – hälsans bestämningsfaktorer.

Hälsans bestämningfaktorer

Hälsans bestämningfaktorer kan beskrivas i olika nivåer.

- Den innersta nivån är ålder, kön och arv, faktorer som individen bär på och som inte kan påverkas.
- Nästa nivå är sociala nätverk och relationer. Insatser på denna nivå syftar till att stärka individens och familjens sociala nätverk och kontakter.
- Tredje nivån relaterar till människors levnadsvanor och attityder.
- Fjärde nivån handlar om befolkningens livsvillkor. Insatser på denna nivå syftar till att förbättra livs- och arbetsvillkor, exempelvis tillgång till hälso- och sjukvård samt utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser.
- Yttersta nivån står för övergripande strukturella faktorer, insatserna på denna nivå syftar till att ge långsiktiga förändringar, t.ex. ekonomiska reformer, politiska beslut. Oftast är detta faktorer på nationell nivå.

Faktorerna på de olika nivåerna påverkar varandra. De yttersta nivåerna med strukturella faktorer och livsvillkor ses som bakomliggande orsaksfaktorer och påverkar människors förutsättningar i livet. Det innebär att livsvillkoren påverkar vilka levnadsvanor vi har, och levnadsvanorna påverkar i sin tur vilka sjukdomar som vi riskerar att utveckla.

Folkhälsa, jämlikhet och socialt hållbar utveckling hänger tätt samman

Social hållbarhet handlar om att bygga ett långsiktigt och stabilt men samtidigt dynamiskt samhälle där mänskliga behov uppfylls. Social hållbarhet inbegriper frågor om jämlikhet, jämställdhet, mänskliga rättigheter, trygghet och medborgarinflytande; dessa faktorer bidrar till god och jämlik hälsa i befolkningen.

WHO:s Europeiska folkhälsost strategi ”Health 2020” har som övergripande målsättning att förbättra befolkningens hälsa och välbefinnande bland annat genom att garantera människocentrerade system som är universella, jämlika och har hög kvalitet.

Hälsoinriktad hälso- och sjukvård

Enligt hälso- och sjukvårdslagen är målet för hälso- och sjukvården en god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen. En jämlik hälso- och sjukvård och tandvård innebär att bemötande, vård och behandling ska erbjudas på lika villkor till alla. Utöver att behandla sjukdom och skada, har en hälsofrämjande hälso- och sjukvård uppdraget att förbygga sjukdom och skada samt främja hälsa.

Patientlagen gäller från 1 januari 2015 och ersätter till vissa delar hälso- och sjukvårdslagen. Målet är att stärka och tydliggöra patientens ställning samt att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet. Personer som besöker hälso- och sjukvården har bland annat rätt att få information om metoder för att förebygga sjukdom och skada.

Det är viktigt att synliggöra hur folkhälsoarbetet med att skapa förutsättningar för människors livsvillkor och levnadsvanor hänger ihop med att förebygga och behandla folksjukdomar. Ett hälsofrämjande folkhälsoarbete tillsammans med hälso- och sjukvårdens systematiska hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete kan gemensamt bidra till att förbättra och bevara befolkningens hälsa samt förebygga nyinsjuknande och återinsjuknande. Genom att rikta resurser till grupper med störst behov kan den hälsoinriktade hälso- och sjukvården bidra till jämlik hälsa och vård.

De effekter som folkhälsoinsatser har på befolkningens hälsotillstånd blir inte synliga förrän efter relativt lång tid, medan effekterna av vårdande, behandlande och rehabiliterande insatser mot patient är omedelbara. Det är av strategisk vikt att utveckla metoder som gör det möjligt att påvisa de samhälleliga vinsterna, förbättrad hälsa och uteblivna kostnader, som kan göras med hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser. Folkhälsoekonomiska bedömningar syftar till att ge besked om hur stor effekt man kan förvänta sig av en viss insats och till vilken kostnad.

Ett hälsofrämjande förhållningssätt är tillämpligt i all vård, behandling och rehabilitering. Det hälsoinriktade arbetet bedrivs inom ett antal hälsofrämjande arenor inom hälso- och sjukvården (till exempel vårdcentraler, MVC, BVC, tandvård, ungdomsmottagningar, familjecentraler och habilitering).

Centrala begrepp i folkhälsoarbetet

Folkhälsa är ett uttryck för befolkningens hälsotillstånd som tar hänsyn till såväl nivå som fördelning av hälsa. En god folkhälsa handlar således inte bara om att hälsan bör vara så bra som möjligt, den bör också vara så jämnt fördelad som möjligt (Janlert 2000)

Folkhälsoarbete är ett planerat, systematiskt och målinriktat arbete för att förebygga sjukdom och/eller främja en god och jämlik hälsa. Arbetet kan ske på individ-, grupp- eller befolkningsnivå. (Janlert)

Hållbar tillväxt är en del av en hållbar och långsiktig samhällsutveckling där ekonomisk tillväxt skapar förutsättningar för att utveckla samhället. Tillväxten är hållbar när ekonomisk tillväxt sker samtidigt som mänskliga resurser utvecklas och miljömässiga värden långsiktigt tas till vara. (Tillväxtverket 2012)

Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. (Brundtlandrapporten FN-rapporten Vår gemensamma framtid 1987)

Hälsa beskriver ett tillstånd av fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Inte bara frånvaro av sjukdom eller skada. (Socialstyrelsen)

Hälsofrämjande arbete innebär åtgärder som fokuserar på att stärka eller bibehålla människors fysiska, psykiska och sociala välbefinnande. Avsikten är att stärka människors möjlighet till delaktighet och tilltro till egen förmåga. (Socialstyrelsen)

Jämlikhet handlar om alla individers lika värde oavsett kön, religion, social tillhörighet, sexuell läggning m.m. I politiska sammanhang handlar det även om inflytande och sociala förhållanden. Jämlikhet kan motiveras från olika utgångspunkter, t.ex. religion, naturrättsliga föreställningar, liberalism, socialism och demokrati.

Jämställdhet betyder att kvinnor och män har samma möjligheter och rättigheter. Det förutsätter en jämn fördelning av makt och inflytande, samma möjligheter till ekonomiskt oberoende, lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet, lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger, delat ansvar för hem och barn samt frihet från könsrelaterat våld.

Normkritiskt arbete En utgångspunkt för att förändra ojämlikhet är att synliggöra hur ojämlikhet skapas och upprätthålls. Det innebär att titta på de normer som ligger till grund för den egna verksamheten och undersöka vilka villkor de skapar för patienter och invånare. Normer ramar in det som ses som normalt och naturligt. De är nödvändiga för att vi ska kunna samspela i samhället men de kan också fungera som begränsningar. Ett normkritiskt arbete är ett förändringsarbete som tar utgångspunkt i den egna organisationen.

Samverkan är ett övergripande gemensamt handlande på organisatoriskt plan för ett visst syfte. (Socialstyrelsens definition)

Sjukdomsförebyggande arbete är insatser i syfte att undanröja risker och orsaker till sjukdomar. Arbetet riktas till individer eller grupper med en känd ökad risk att drabbas av någon bestämd sjukdomsgrupp.

Prevention brukar delas in i tre stadier:

Primärprevention – syftar till att minska incidensen i en sjukdom, eller arbete för att förhindra att ett visst beteende uppstår, till exempel förebygga att unga börjar röka.

Sekundärprevention – syftar till att få något pågående att upphöra. Det kan vara att minska prevalensen av en sjukdom, minska prevalensen av någon medicinsk definierad ohälsa som högt blodtryck eller minska förekomsten av ett riskbeteende som hög alkoholkonsumtion. Även tidig upptäckt av ohälsa räknas in här.

Tertiärprevention – syftar till att minska effekterna av något som redan inträffat. Det kan vara att minska effekterna av ett handikapp, rehabilitering eller förhindra återfall.

Social hållbarhet handlar om att bygga ett långsiktigt stabilt och dynamiskt samhälle där grundläggande mänskliga behov uppfylls.

Strategi anger en långsiktig övergripande inriktning inom ett område. Skapas för att ange hur prioriterade områden i landstingsplanen ska uppfyllas. Omfattar hela landstinget.